

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-4](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-4)

УДК 620.2

Вікторія ВАСЮТА

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

<https://orcid.org/0000-0002-7469-3968>

e-mail: Vasuta_V_B@meta.ua

Аліна КАЛЕМБЕТ

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

<https://orcid.org/0000-0001-7265-1337>

e-mail: alinakalembet2@gmail.com

Євгенія ГВОЗДЕЦЬКА

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

e-mail: evgeniyagvozdickaya@icloud.com

ОСОБЛИВОСТІ МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються питання маркування в Україні, його особливості та правила. Проаналізовані основні закони України, що регламентують процес маркування. Розкрито поняття «маркування» як вид інформації про товар, який хоче придбати споживач. Автори наголошують, що Конституцією України чітко встановлюється правило, що кожен має право на доступ до достовірної інформації про якість харчових продуктів та предметів побуту. Відповідно до цього жоден виробник не має права нехтувати цим правом споживача. Особливу увагу приділено правилу щодо маркування в Україні виключно українською мовою, що передбачено у Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Розглянуто основні цілі упаковки, а саме, захист предмета торгівлі і гарантія її цілісності, зручне транспортування і зберігання та практичність використання, що є важливим з екологічної точки зору. Зазначено основні особливості маркування на період воєнного стану. Важливим засобом протидії поширенню контрафактної і фальсифікованої продукції, на думку авторів, є саме маркування. Цим вирішується проблема забезпечення якості і безпеки продукції.

Ключові слова: маркування, споживач, виробник, воєнний стан, якість продукції, безпека продукції, упаковка

Viktoriia VASIUTA, Alina KALEMBET, Yevgenia HVOZDETSKA

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

PECULIARITIES OF GOODS LABELING IN UKRAINE

The article is devoted to the issue of labeling goods in Ukraine, its features and rules. The main laws of Ukraine regulating the labeling process are analyzed. The concept of "labeling" is disclosed as a type of information about the product that the consumer wants to purchase. The authors note that the Constitution of Ukraine clearly establishes the rule that everyone has the right to access reliable information about the quality of food and household items. Accordingly, no manufacturer should neglect this right of the consumer. Particular attention is paid to the rule of marking in Ukraine exclusively in the Ukrainian language, which is provided for in the Law of Ukraine "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language". The main goals of packaging are considered, namely, the protection of the trade item and the guarantee of its integrity, convenient transportation and storage, and practicality of use, which is important from an environmental point of view. Each company that manufactures or imports products for sale in Ukraine faces labeling requirements. The full-scale invasion of Russia, the aggressor state, into the territory of Ukraine somewhat changed the marking rules for the period of martial law for imported products. Much of the commodity market infrastructure has been damaged or simply destroyed. Related to this are problems with the repackaging of products from abroad. In conditions of increased demand, this is fraught with a shortage of certain types of goods and an aggravation of the crisis in the state and panic of people. To avoid these negative consequences, part of the marking requirements were simplified at the beginning of the war. Currently, the changes apply to both food and non-food products. For food products that have undergone forced changes in the recipe, it is allowed to indicate information that differs from the actual values, but this should not apply to production dates and expiration dates. When marking non-food products, it is not necessary to mark in the Ukrainian language if, due to martial law, this is not possible. An important means of counteracting the spread of counterfeit and counterfeit products, according to the authors, is the label itself. The application of markings and special signs that can be expressive or read by special devices can eliminate the problem of ensuring the quality and safety of products.

Key words: labeling, consumer, manufacturer, martial law, imported products, product quality, product safety, packaging.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Маркування продукції є невід'ємною частиною для товарів та послуг. Для споживача – це відкритий доступ до інформації щодо товару, а саме, його особливості та правила користування, а для виробника – впевненість в якості свого товару та довіри клієнтів. Кожен споживач прагне отримувати достовірні та правдиві факти про те, що споживає. В свою чергу, виробники повинні дотримуватися Закону та відповідних правил щодо маркування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасній науковій літературі доволі часто висвітлюються питання безпеки та якості продукції, їх вплив на здоров'я споживача. Запорукою цього є правдива та повна інформація про товар, яку має право отримати кожен споживач. Так, проблемою безпечності товарів займалися Євтушенко В.В., Сирохман І.В.

Питаннями пакування та впливу шкідливих речовин в товарах присвячені роботи Єрмоїної М.В., Дубініної А.А., Бризгунова С.С. та інших.

В умовах всебічної реклами та застосування маркетингових інструментів, що стимулюють поведінку споживача, фіксуються випадки надання неправдивої інформації про товар. Саме інформаційна частина маркування може ввести в оману будь-якого покупця. Створення правових засад щодо маркування є необхідним. Процес маркування в Україні регламентується чинним законодавством, тобто знаходиться в полі зору державного регулювання. Важливі функції покладено на державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів, Департамент фінансового законодавства, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України та інші.

Формулювання цілей статті

Метою статті є висвітлення основних вимог до маркування товарів в Україні та особливостей маркування імпортованих товарів під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Законодавство України надає наступне визначення терміну «маркування»: «маркування – слова, описи, знаки для товарів і послуг, назва торгової марки, зображення чи символи, що стосуються харчових продуктів і розміщені на будь-якій упаковці, етикетці (стікері), споживчій тарі, контретикетці, кольєретці, ярлику, пробці, листку-вкладиші, документі, повідомленні, інших елементах упаковки, що супроводжують чи належать до таких харчових продуктів» [1].

Багато з нас задаються питанням: «Навіщо потрібне маркування на етикетках?». Відповідь дуже проста – маркування дає інформацію про те, що збирається придбати споживач. Ідентифікація товару та основні відомості про товар – головне призначення маркування.

Конституція України чітко вказує на те, що кожному гарантовано право на вільний доступ до інформації про якість харчових продуктів та предметів побуту. Така інформація ніким не може бути засекречена (частина друга статті 50 Основного Закону) [2].

Окрім цього, частиною третьою статті 9 Закону України «Про інформацію» встановлено, що кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України [3].

Закон України «Про захист прав споживачів» (далі – «Закон про захист прав споживачів») регулює відносини між споживачами товарів, роботами і послугами та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів. Право споживача на інформацію про продукцію закріплене у статті 15 вказаного Закону. Відповідно до цієї статті Закону про захист прав споживачів споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору. Інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги) [4].

З 16 січня 2021 року набула чинності стаття 30 «Державна мова у сфері обслуговування споживачів» Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (далі – «Закон про мову») [5].

Закон про мову набув чинності ще 16 липня 2019 року, але за окремими положеннями було запроваджено чимала кількість перехідних періодів, адже бізнес потребував часу для проведення процесів відповідно новому закону. З моменту його прийняття підприємствам було надано півтора роки для виконання умов Закону про мову щодо маркування. На нашу думку, цього часу достатньо, щоб впорядкувати та внести зміни щодо маркування як для виробників, так і для імпортерів товарів. Вже з 16 січня 2021 року у цивільний обіг вводилась продукція з оновленим маркуванням.

Відповідно до загального правила, встановленого у частині 5 статті 30 Закону про мову, інформація про товари та послуги на території України надається українською мовою. [5] Право споживачів на отримання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації українською мовою про продукцію, її кількість, якість, асортимент, її виробника (виконавця, продавця) передбачено у статті 4 Закону про захист прав споживачів. Та, головне, що за правилом статті 15, інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару. [4] Отже, слід розуміти, що вимоги маркування повинні розповсюджуватися на будь-яку етикетку чи упаковку, до якої споживач має безпосередній доступ. Якщо ж це стосується оптових чи логістичних закупівель товарів, які не розміщені в магазині, то ці вимоги закону не дійсні. До цього закону, як і до багатьох інших, існують винятки.

Звертає на себе увагу положення абзац 2 частини 7 статті 30 Закону про мову, яким визначаються винятки при маркуванні українською мовою: «в інформації про вироби (товари), роботи чи послуги, наданій державною мовою, допускається використання слів, скорочень, аббревіатур та позначень англійською мовою та/або з використанням літер латинського та/або грецького алфавітів» [5]. Як зазначають фахівці, це положення ухвалили насамперед для фармацевтичного ринку. Це положення можна використовувати для

будь-якої продукції, оскільки воно сформовано так, що може бути застосоване по відношенню до будь-якої інформації про продукцію (обов'язкової та необов'язкової).

Наведемо приклад застосування передбаченого в законі дозволу по зазначенню на етикетці окремого слова польською мовою без перекладу, як ілюстрація щодо підходу використання процитованої норми закону. Наприклад, якщо умови використання – це окреме речення на етикетці польською мовою, воно підлягає перекладу в повному обсязі. Однак, якщо умови використання зображено графічно та містять окремі слова польською мовою (наприклад, otwarty/ zamknięty) вбачається можливим їх не перекладати. Вказані ситуації слід розглядати в кожному випадку окремо.

Тим не менш, головним принципом маркування є те, що споживачеві повинна надаватися повна та правдива інформація. Необхідно оцінити та переконатися, що саме ця інформація буде важливою для споживача. Це також актуально і для вирішення питання перекладу рекламних тверджень, що містяться на етикетці чи упаковці. Як відомо упаковка використовується з певним призначенням (ціллю) (рис. 1).

Рис. 1. Цілі упаковки

Відповідно до статті 15 Закону про захист прав споживачів визначено обсяг інформації, що повинна міститися на товарі (на етикетці, упаковці тощо):

- назва товару, найменування або відтворення знака для товарів і послуг, за якими вони реалізуються;
- основні властивості продукції, номінальну кількість (масу, об'єм тощо);
- відомості про вміст шкідливих для здоров'я речовин та відповідні застереження щодо застосування;
- позначка про наявність у складі продукції генетично модифікованих організмів;
- дані про ціну (тариф), умови та правила придбання продукції;
- дата виготовлення;
- відомості про умови зберігання;
- гарантійні зобов'язання;
- правила використання продукції;
- строк придатності (строк служби) товару, відомості про необхідні дії споживача після їх закінчення, а також про можливі наслідки в разі невиконання цих дій;
- найменування та місцезнаходження виробника (виконавця, продавця) і підприємства, яке здійснює його функції щодо прийняття претензій від споживача [4].

При цьому, харчовий продукт вважається неправильно маркованим, якщо:

- етикетка підроблена або вводить в оману;
- харчовий продукт продається під назвою іншого продукту;
- інформація на етикетці представлена недержавною мовою;
- харчовий продукт упакований, заповнений у тару або підготовлений таким чином, що це вводить в оману;
- етикетка харчового продукту не відповідає обов'язковим вимогам цього Закону щодо етикетування харчового продукту;
- етикетка містить слова, словосполучення або дані, які важко прочитати або зрозуміти звичайному споживачу за звичайних умов використання, показу та продажу товару;
- харчовий продукт піддавався дозволений радіоактивній обробці у будь-якій формі з метою збереження та забезпечення безпечності харчового продукту, а інформація про назву та адресу виробника, який здійснив радіоактивну обробку, не зазначена на етикетці згідно з вимогами етикетування, що визначені у цьому Законі, за винятком нефасованого товару, який не має етикеток та інформація стосовно якого повинна супроводжувати обіг, зазначатися у супровідному документі, який засвідчує те, що нефасований харчовий продукт піддавався радіоактивній обробці.

Не можна не зазначити, що однією з головних умов щодо інформації на етикетці товару є дата виробництва і термін придатності.

Кожне підприємство, яке займається виготовленням чи імпортом продукції для реалізації в Україні, стикається з вимогами щодо маркування. Повномасштабне вторгнення росії на територію нашої суверенної держави ускладнило дотримання вимог маркування. Виробничі запаси та потужності великої кількості підприємств були знищені, а перепакування імпортової продукції займає надто багато часу. В умовах підвищеного попиту це загрожує дефіциту окремих видів товару, загострення кризи в державі та паніки людей. Аби уникнути катастрофи та наповнити ринок необхідними товарами, частину вимог щодо маркування було спрощено ще на початку війни.

Актуальним є питання щодо маркування продовольчих товарів. Для продукції, яка зазнала вимушених змін рецептури, пов'язаних з недостатністю сировини, Кабінет Міністрів спростив вимоги закону, дозволивши зазначати інформацію, що може відрізнятися від фактичних параметричних значень продукції, але це не стосується інформації про термін виготовлення та термін придатності.

Крім того, операторам ринків харчових продуктів дозволили реалізовувати імпортні продукти харчування без маркування державною мовою, якщо внаслідок воєнних дій у них немає змоги дотримуватись цієї вимоги. При цьому інформація українською мовою має обов'язково супроводжувати партію товару і надаватись на вимогу споживачів.

Наразі є особливості процедури маркування і непродовольчих товарів. Незважаючи на значну кількість запитів з боку бізнес-спільноти, спрощення у сфері маркування нехарчової продукції так і не були прийняті на офіційному рівні. Тим не менш, широкого розголосу набуло роз'яснення Державної продовольчої споживчої служби, отримане Європейською Бізнес Асоціацією наприкінці березня. Згідно з цим документом, на час воєнного стану дозволяється реалізація нехарчових товарів без обов'язкового нанесення інформації українською мовою, якщо через воєнні дії немає змоги виконати такі вимоги.

Маркування можна розглядати як засіб протидії поширенню контрафактної і фальсифікованої продукції [6]. Якісну підробку іноді майже неможливо відрізнити від оригіналу без спеціального обладнання чи апаратури та знань. Певна частка споживачів вважає прямою залежність «ціна – якість». Одним із захистів від фальсифікації стало нанесення маркування та спеціальних знаків. Саме цим можна вирішити проблему забезпечення якості і безпеки продукції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Умови сьогодення безперечно впливають на всю бізнес-спільноту України та світу в цілому. Воєнний стан без перебільшення має негативні наслідки для багатьох підприємств, які виготовляють продукцію, тому стає все більш важко дотримуватись вимог маркування. Чинна влада намагається поліпшити умови роботи бізнесу та послабити вимоги цих та багатьох інших тягарів для виробників та імпортерів задля підтримки економіки країни, проте бізнес прагне більшого.

Очевидно, влада буде працювати над питаннями у цій сфері й надалі, тому сподіваємося, що навіть такі маленькі кроки в сфері бізнесу допоможуть поставляти продукцію по всій Україні та забезпечувати український народ всім необхідним.

Література

1. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято ВР України від 28.07.2022 № 2468-IX] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998 – № 19. – ст. 98. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конституція України [Електронний ресурс] : [прийнято ВР України від 02.12.2019 № 11-р/2019] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – ст. 141. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про інформацію [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято ВР України від 16.11.2021 № 1882-IX] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – ст. 650. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
4. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято ВР України від 15.08.2022 № 2518-IX] // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991 – № 30. – ст. 380. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
5. Про забезпечення функціонування української мови як державної [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято ВР України від 21.04.2022 № 2229-IX] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2019 – № 21. – ст.81 – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
6. Заніна Т. А. Маркування як засіб ідентифікації при дослідженні фальсифікованих та контрафактних товарів / Т. А. Заніна, О. В. Мануленко, А. П. Копитько // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25–26 березня 2021 року). – Полтава : ПУЕТ, 2021. – С. 83-86. – Режим доступу : <http://www.tpt.puet.edu.ua/files/zb-mnpk21.pdf#page=84>

References

1. Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy : [pryiniato VR Ukrainy vid 28.07.2022 № 2468-IX] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 1998 – № 19. – st. 98. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Konstytutsiia Ukrainy [Elektronnyi resurs] : [pryiniato VR Ukrainy vid 02.12.2019 № 11-r/2019] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 1996. – № 30. – st. 141. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Pro informatsiiu [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy : [pryiniato VR Ukrainy vid 16.11.2021 № 1882-IX] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 1992. – № 48. – st. 650. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
4. Pro zakhyst prav spozhyvachiv [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy : [pryiniato VR Ukrainy vid 15.08.2022 № 2518-IX] // Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR). – 1991 – № 30. – st. 380. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
5. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy : [pryiniato VR Ukrainy vid 21.04.2022 № 2229-IX] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 2019 – № 21. – st.81 – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
6. Zanina T. A. Markuvannia yak zasib identyfikatsii pry doslidzhenni falsyfikovanykh ta kontrafaktykh tovariv / T. A. Zanina, O. V. Manulenko, A. P. Kopytko // Aktualni problemy teorii i praktyky ekspertyzy tovariv : materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (25–26 bereznia 2021 roku). – Poltava : PUET, 2021. – S. 83-86. – Rezhym dostupu : <http://www.tpt.puet.edu.ua/files/zb-mnpk21.pdf#page=84>